

HAERLEM

JAARBOEK

1983

Haarlem Jaarboek 1983

HAARLEM
SCHUYT & CO C.V.
1984

INHOUD

Ten geleide	7
-------------------	---

Bijdragen

A.G. van der Steur	Tijdgenoten over Haarlem	8
R.M. Dekker	De Boterkrijg van 1624	18
B.M.J. Speet	Waar heeft Haarlems oudste gasthuis gelegen?	29
S.J.H. van Hengel	Colf te Haarlem en wat er uit voortkwam	43
W.A. van Rappard	De Haarlemmer in zorg en angst	54
J.N. de Boer	't Vermaaklijk Nut	74

Vaste rubrieken

	Jaarverslag Vereniging 'Haerlem' 1983	93
	Rekening der Vereniging 'Haerlem' over 1983 ..	96
Bert Sliggers	Jaarverslag Historische Werkgroep Haerlem ...	97
Ir. W.B.J. Polman	Haarlems Monumentenzorg in 1983	100
A.M. Numan	Jaarverslag over 1983 van de veldactiviteiten van de Werkgroep Haarlem van de AWN	138
I. Stock-van Wilsum	Stichting Historisch Museum Zuid-Kennemerland in 1983	141
J.A.H. Post	Jaarverslag 1983 'Vrienden van de Grote Kerk te Haarlem'	144
Dr. P. Biesboer	Nieuwe aanwinsten oude kunst van het Frans Halsmuseum in 1983	147
Drs. J.M. Poldermans	De activiteiten van de stadsarcheoloog van Haarlem in 1983	148

Kroniek en Necrologieën

	Kroniek van Jaarboek 1983 met commentaren ..	153
Th. A.J. Blom	A.L. de Boer	170
Wim Helversteijn	Corrie ten Boom	171
Hans Bos	Mr. Oscar Cremers	174
W.M.B. Bosman	Mr. H.M. van Fenema	176
Bert Sliggers	Tjaard Wiebo Renzo de Haan	179
C.P. Hoekema	Jacob Pieter Jacobszoon	181
H.H. Warmink	Ben Lindeboom	183
D.J.A. Geluk	Peter Lohr	186
Hans van den Bergh	Piet Schröder	189

Hans Rombouts	Jan Piet Strijbos	191
Dr. P.G. Dix	B.J. Thijssen	193
Kees Sipkes	Joop Voogd	194
Wim Helversteijn	Mgr. Th. H.J. Zwartkruis	196
P.Th.A. Sormani	Biografie van Haarlem	
	Aanvullingen vanaf 1981 op: P.Th.A. Sormani, bijdrage tot een biografie van Haarlem 1961- 1980; 1983, 1	199
	Naamlijst van het bestuur en enkele adressen ..	211
	Nog verkrijgbare uitgaven van de Vereniging 'Haerlem'	212
	Statuten	214

Colf te Haarlem en wat er uit voortkwam

In dit artikel zullen achtereenvolgens de woorden 'colf' en 'kolf' worden gebezigd. Dit is gedaan om het onderscheid aan te geven tussen twee verschillende spelen. 'Colf' zal gebruikt worden voor het openluchtspel dat van ca. 1300 tot 1700 werd gespeeld. Hierbij ging het erom een bal over een grote afstand naar een bepaald doel te slaan. 'Kolf' zal gebruikt worden voor het spel dat uit het 'colf' voortkwam en van 1700 tot heden wordt gespeeld. Hierbij werd de bal over een aanzienlijk kortere baan gespeeld. Deze 'kolf'-banen konden overdekt zijn.

De oorsprong van colf is niet precies te traceren. Het is aannemelijk dat het een combinatie is van twee nog oudere spelen namelijk 'crosse', dat ook thans nog in het gebied tussen Doornik en Bergen wordt gespeeld, en malie, dat inmiddels is uitgestorven. Het kader van dit artikel laat niet toe hier verder diep op in te gaan. Over malie zal straks nog worden gesproken.

In ieder geval werd het colfspel omstreeks 1300 al gespeeld. Het bestond uit het slaan van een bal, eerst van hout, van 1450 af van leer gevuld met haar, met een houten stok, de colf. In de loop van de 15e eeuw, mogelijk zelfs eerder, zijn die colven van loden en ijzeren koppen voorzien. De ijzeren koppen zijn mogelijk afkomstig geweest uit in de Borinage liggende steden als Doornik en Bergen. Het ging er bij het spel om in zo weinig mogelijk slagen de bal van het ene naar het andere vastgestelde punt te slaan. In het begin hebben hiervoor gebouwen gediend, die kon men op een afstand goed zien. Het doel was dan een deur van dat gebouw. Later hebben bomen deze functie overgenomen en nog later gebruikte men paaltjes. Het spel werd in de herfst, de winter en het vroege voorjaar gespeeld, aangezien men op de dan kale velden en wegen de nogal kleine ballen gemakkelijker terug kon vinden dan in de zomer. De eerste traceerbare partij vond waarschijnlijk plaats te Loenen aan de Vecht op 26 december 1297. Er waren vier 'banen', elk met als einddoel een deur van een gebouw. De totale afstand tussen die gebouwen mat 4500 meter. Naast het spelen over een bepaalde afstand in het minste aantal slagen, kende men een spelvorm waarbij het erom ging in een vast aantal slagen de grootst mogelijke afstand te overbruggen.

De ballen waren glad en de stokken vrij primitief. Hierdoor hadden de ballen een neiging tot 'zeilen' en kwamen dan elders terecht dan de spelers hadden bedoeld.

Dat 'elders' was, aangezien men vaak reeds vóór de eigen deur begon, al gauw een ruit, een kerkraam of een toevallig passerende voetganger. Daar dit niet kon worden getolereerd, zagen de stads- en dorpsbesturen zich al vroeg genoodzaakt met keuren tegen het spelen op te treden. Uit sommige stedelijke keuren blijkt dat men poogde het spel naar de wallen en terreinen buiten de stad te verplaatsen waar de kans op schade geringer was.

Aan de hand van talrijke keuren van deze aard in verschillende plaatsen is het mogelijk zich een goed beeld te vormen van de verspreiding en frequentie van het spel.

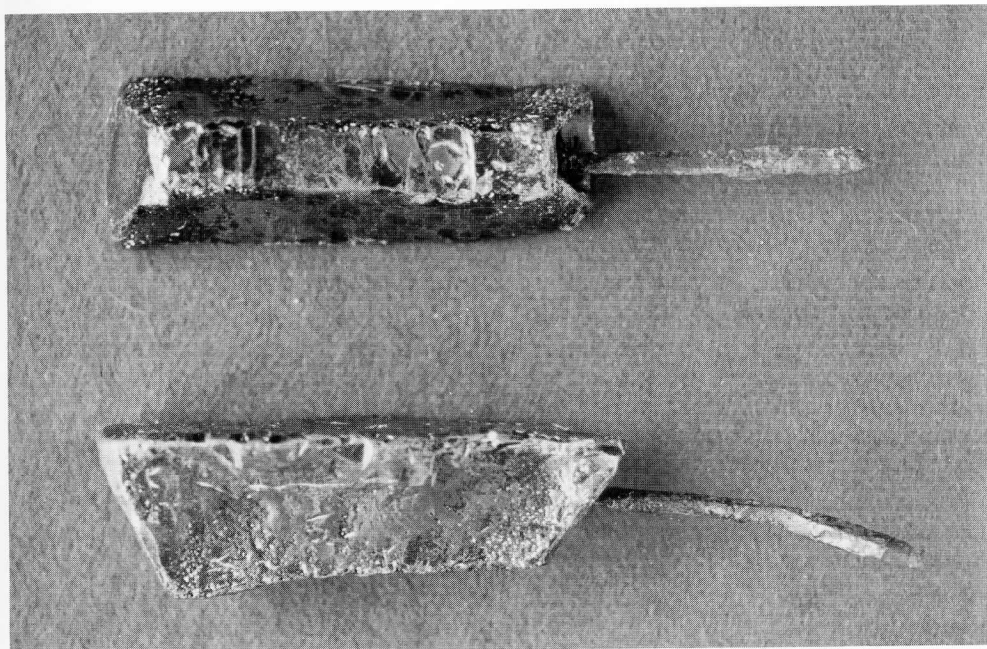
Het colf is gespeeld in Vlaanderen, Zeeland, Holland, Utrecht en Friesland. Ten oosten van dit gebied kwam het slechts sporadisch voor. De eerste keur dateert van 1360 en stamt uit Brussel, de volgende, van 1387, uit Brielle.

Merkwaardig is dat keuren van deze aard in Haarlem slechts sporadisch te vinden zijn. Toch is er hier met verve colf gespeeld. De verklaring hiervan moet worden gezocht in het beschikbaar zijn van de Baan, die voor dit doel uitstekend geschikt was.

Op 20 februari 1390 schonk Albrecht van Beijeren, graaf van Holland, de Baan aan de stad Haarlem, die toen overigens de Baan al in gebruik had. De bestemming was duidelijk: 'tot enen speelvælde sonder enich ander oirbaer daer op te doen tot ewighen daghen'. Nu blijkt daaruit nog niet dat er daar dan ook gecolfd werd. Als evenwel Philips de Goede op 22 augustus 1497 zijn confirmatie geeft aan een vergunning van de magistraat van Haarlem van 12 december 1483 wordt het 'balslaen' daarin nadrukkelijk vermeld als behorend tot de van oudsher op de Baan plaatsvindende bezigheden. Er wordt wel eens verondersteld dat die term betrekking had op kaatsen. In de vele stukken die ik heb gevonden, slaat het 'balslaen' echter steeds op colf en wordt het kaatsen specifiek als 'caetsen' vermeld.

De vergunning uit 1483 had betrekking op het maaïen van de Baan (de 'grashuur'). Het recht dit te doen werd verleend aan de getijdemeeesters van de parochiekerk, onze huidige Grote Kerk, om uit de opbrengst van het hooi de geestelijken te betalen die in de kerk zevenmaal daags gebeden zongen. Voordien hadden de schutters van de St. Jorisdoelen die grashuur bezeten. Er was evenwel aan de vergunning een beperkende bepaling verbonden: 'behoudelick dat die selve baen niet jegen-

staende dese gunst en consent sal blyven en leggen tot een speelveld als die van outs ende tot nog toe geweest is na inhoud der hantveste'! Met andere woorden: er mocht wel worden gemaaid maar dat diende de bestemming van sportveld niet in de weg te staan. Zo kan de huidige sportstad Haarlem met trots terugzien op een reeds in de 15e eeuw gemaaid sportveld. Het gras moet er, dank zij het regelmatige maaien, vrij goed geweest zijn want de magistraat zag zich ook regelmatig genoodzaakt om te treden tegen het steken van zoden uit de Baan!

2 Koppen van colfstokken, opgegraven bij het huis Groot Bentveld, 15e-eeuws, lood en tin met smeedijzeren verbindingspen, lang 9 en 9,4 cm, gewicht 535 en 605 gram (particulier bezit).

De Baan kan met recht de oudste openbare golfbaan in de wereld genoemd worden. Ook elders in de omgeving was men reeds aan het colven geslagen. Enige jaren geleden zijn uit de gracht van het huis 'Groot Bentveld' twee uitermate primitieve loden koppen van colfstokken te voorschijn gekomen. De twee grote velden van bent-gras die hier reeds sedert de 10e eeuw lagen, boden dezelfde mogelijkheden als de Baan.

Het is geen al te ver gezochte veronderstelling wanneer wij aannemen dat de Haarlemmers zich niet beter of slechter gedroegen dan hun landgenoten in andere plaatsen. In dat geval zal er om de uitslag van de partij fors gewed zijn en kregen de spelers te maken met de bepaling van de magistraat die te vinden is in het keur-

boek van 1390-1405 als artikel nr. 146, getiteld: 'Van dat nyemant verliesen en mach mit boverie (dobbelen, gokken) meer dan hij om ende an hevet'. De keur luidt: 'Item soe en mach nyemant verliesen mit enigher boverie voerscreven meer dan hi om ende an heeft, ende soe wie hem daer boven misdede, die verboerde vijftien pont, ten waer dat den gherechte dochte dat hi meer verboerde'.

De samenhang tussen colf en 'boeverij' zien we ook elders. De inzet bij een colfpartij was vaak drank. Bij een Delftse keur van omstreeks 1500 werd colf toegestaan voor volwassenen, mits er gespeeld werd 'omme een matich gelach . . . nae die conditie ende staete vande speelres'. In Haarlem zal het niet anders zijn geweest. Omstreeks 1520 zag de magistraat zich genoodzaakt te verbieden dat er colf gespeeld werd langs de straten, langs de vesten en elders binnen de stad. In de keuren van 1572 komen we een herhaling tegen van het verbod tot colf spelen binnen de stad. Wellicht is de, bij toenemend enthousiasme, ontstane overlast toen aanleiding geweest tot het stichten van een tweede 'Colfveld' buiten de stadsmuur aan de noordzijde. Daar lag het tussen de Kruispoort en de St. Janspoort. Het verdween in het kader van de nieuwe aanleg van de stad naar het noorden in 1680.

Waar kwamen de voor het spel benodigde stokken en ballen vandaan? Reeds in de eerste helft van de 15e eeuw vinden wij vermeldingen van ballenmakers en colfmakers in Middelburg en Bergen op Zoom. In de tweede helft van die eeuw werden er in Middelburg niet alleen ballen en stokken gemaakt, maar waren er ook winkels die de produkten van anderen verkochten. In Bergen op Zoom bestond in 1461 al een weekmarkt in ballen, terwijl er op de twee daar gehouden jaarmarkten ook exportzaken naar Groot Brittannië en Frankrijk werden gedaan.

In 1537 stelden Schout, Burgemeesters en Schepenen van Haarlem een nieuwe gildebrief op voor het St. Crispjns- of Schoenmakers-, Schaloodsemakers (thans zouden wij zeggen Zweedse klompen) en Ballemakers-Gilde. Het specifieke gedeelte 'Omme den Ballemaeckers binnen Haerlem voorss.' laat zien dat de ballenmakers bescherming genoten in de vorm van een monopolie op de verkoop van ballen (behalve op de jaarmarkten, want dan was alle verkoop vrij), dat een meester-ballenmaker maar één knecht mocht hebben en dat hij niet buitenshuis mocht laten naaien (de fabri-

Gezicht op de Zijlpoort
omstreeks 1617 met colf-
spelers, op de Zijlweg,
rechts van de afbeelding,
woonde de colfmaker waar
in het artikel sprake van is;
Jan van de Velde
(1593-1641), ets
98x197 mm
(Rijksprentenkabinet,
Rijksmuseum, Amsterdam,
357xx, FK339).

cage van het omhulsel) of stoppen (vullen van de ballen).

Het Haarlemse ballenmakersgilde bezat een concurrent in Delft, waar het St. Michiels-Gilde zich bezig hield met de ballenfabricage. De colven zullen voor het grootste deel uit Leiden en omgeving gekomen zijn. Er was in Leiden namelijk een colfmakers-gilde dat overigens gedurig last had van de produktie van colven in de directe omgeving van die stad.

Omstreeks 1650 was op de Zijlweg buiten de Zijlpoort een colfmaker gevestigd. Zijn reclame stond op de luifel:

'Hier maakt men colven puik en eêl (edel).

Kolft met plezier, zonder krakeel.

Maakt een pintje of een vaan,

Maar laat den boer zijn rapen staan.

Al is de winter koud en fel –

Wij slaan den bal alevenwel'.

Het pintje en de vaan slaan op de inzet van de partijen. Een 'pintje' was een pint wijn (ruim één liter); een 'vaan' was een varendeel (vierendeel = 4 mengelen = ongeveer 3½ liter) bier.

Onlangs is in het Kenaupark, niet ver van het Colfveld en ook niet ver van deze colfmaker een 17e-eeuwse kop van een colfstok opgegraven, die misschien wel van deze colfmaker afkomstig was. Hij is gemerkt met een hoofdletter D en een tinmerk.

Wanneer men poogt zich tussen 1500 en 1650 een voorstelling te maken van de hoeveelheden geproduceerde ballen per jaar in West-Brabant, Delft en Haarlem

*Gezicht op de St. Janspoort en de Kruispoort omstreeks 1620; dit schilderij en het schilderij van Esaias van de Velde moeten op hetzelfde moment zijn vervaardigd, men vergelijke het ingevroren bootje, de hamei vóór de St. Janspoort en de bomen op de singel. Avercamp, die zelf colf speelde, vond het bootje als doel wat slordig en plaatste er een paaltje naast!
Hendrick Avercamp (1585- 1634), paneel 27,5×51 cm (particulier bezit).*

te zamen komt men aan het fenomenale aantal van 500.000 à 600.000 ballen per jaar. Deze raming is dan nog aan de conservatieve kant. Ongeveer de helft van deze produktie zal geleverd zijn aan kaatsers die dezelfde ballen al eerder gebruikten dan de colvers. Toch blijft er dan nog een enorm aantal over dat door colvers gebruikt is.

Vandaag is er van die enorme ballenindustrie nog een klein restant over in de vorm van enkele ballenmakers in Friesland die voorzien in de behoefte van de Koninklijke Nederlandse Kaats Bond. Zij werken nog altijd op dezelfde wijze als hun voorgangers van vijf eeuwen geleden, zij het dat het aaneennaaien van het omhulsel van de bal thans bij enkelen met een naaimachine geschiedt.

De colfmaker op de Zijlweg woonde strategisch bij de stadsgracht en de Leidsevaart. Al die jaren, van het begin af, was men namelijk 's winters met het colfspel het ijs opgegaan. Dank zij het grote aantal schilders in Haarlem en mede dank zij de populariteit van wintergezichten in de 17e eeuw kunnen wij de Haarlemmers op het ijs rondom de stad in de 17e eeuw bezig zien.

Bekend zijn de schilderijen en prenten met colfspelers op het ijs bij: de Eendjespoort, de Gasthuistoren, de Zijlpoort, de Pinkmolen, op het Colfveld tussen de Kruispoort en de St. Janspoort en bij de St. Janspoort (2). Daarnaast bestaat een schilderij van colfspelers voor de grote sluis te Spaarndam, waarheen de Haarlemmers over het Spaarne konden spelen. Interessant is dat op

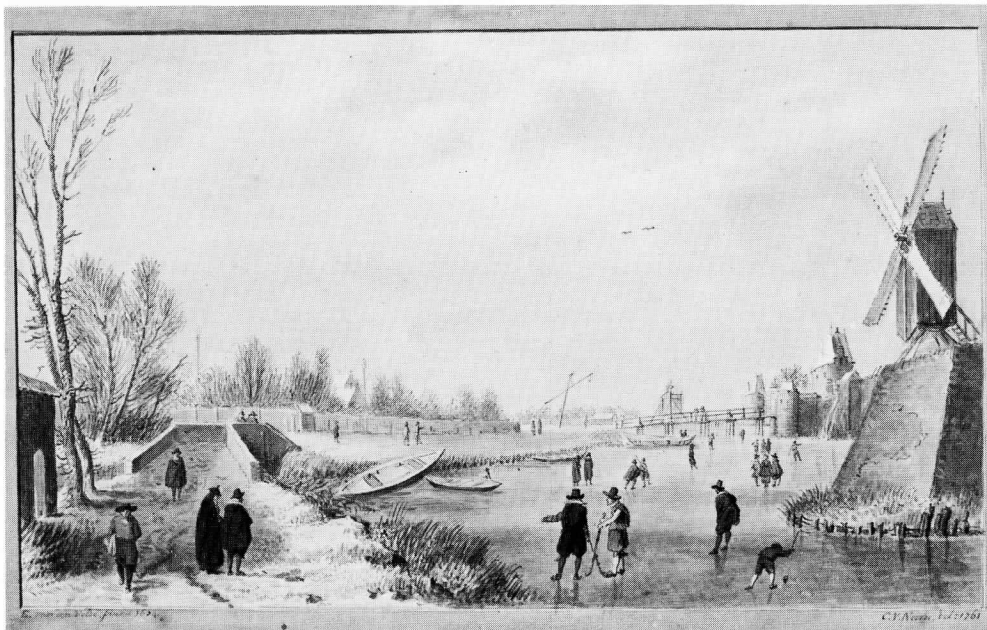
Gezicht op de St. Janspoort en de Kruispoort omstreeks 1620, zie het bijschrift bij het schilderij van Avercamp. Esaias van de Velde (± 1590-1630), paneel 48,5×87 cm (Rijksmuseum, Amsterdam, a 802).

dit laatste schilderij twee spelers in Schots kostuum voorkomen. Waarschijnlijk waren dit te Haarlem gelegerde huursoldaten.

Rond 1700 waren in Leiden, Den Haag, Utrecht en Amsterdam maliebanen aangelegd. Malie was een meer geraffineerde, in Frankrijk ontwikkelde vorm van colf. Het werd gespeeld in een door lage schotten afgezette baan van tussen 600 en 1000 meter lengte. Op die baan van aangestampte grond stond aan beide einden een paal en in het midden een poortje. Men speelde van de ene paal naar de andere door het poortje en vervolgens terug. Het Colfveld aan de noordzijde van Haarlem leek er wat op. Men had daar een lang en smal stuk grasland met één paal bij de Kruispoort en één paal bij de Janspoort.

Het is de vraag of er op die maliebanen wel zoveel malie gespeeld is. Bij malie gebruikt men een houten stok met een hamervormige houten kop en een houten bal. De colvers hadden toen al veel praktischer spelmateriaal. De verordeningen op het gebruik van de maliebanen wijzen er trouwens op dat de colvers ze, hoewel dat was verboden, ook gebruikten. Denkelijk heeft het Colfveld bij Haarlem even goed voldaan als de maliebanen elders.

Vrijwel precies in het jaar 1700 houden in Nederland alle oude buitenspelen op. Ook vandaag wordt nog gezocht naar een verklaring voor dit abrupte einde. Een nauwkeurige verklaring zal wel nooit gevonden worden. Cultuurhistorici uit de 18e eeuw, zoals bijvoorbeeld dr. J. Le

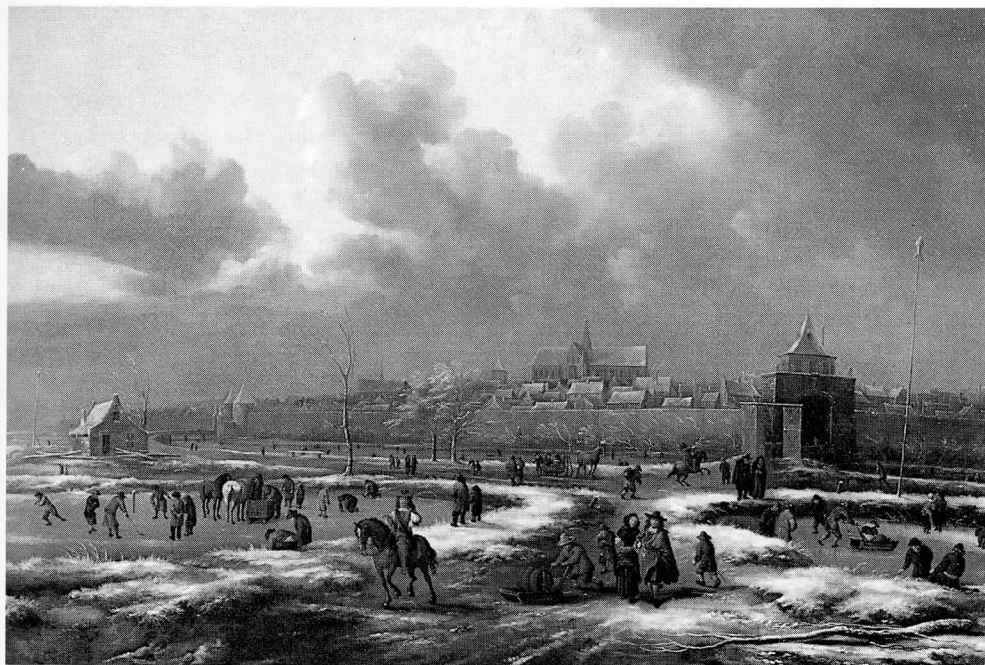
De Pinkmolen (Pijntoren) en de Kruispoort in 1614 naar een schilderij van Esaias van de Velde, 1761 Cornelis van Noorde (1731-1795) (Gemeentearchief, Haarlem, 2441 K).

Franc van Berky, zijn daar al niet meer in geslaagd, hoewel het tijdstip toen nog in het recente verleden lag. Aan te nemen valt dat het te maken heeft gehad met de veranderende levensstijl. Men droeg ook fraaiere en kostbaarder kleding die minder goed bestand was tegen het in ons land niet altijd even vriendelijke klimaat. Veel van het leven van die dagen ging zich afspelen onder een dak of binnenshuis.

Het wegvallen van spelen zoals colf werd door één groep neringdoenden ernstig betreurd: de herbergiers. Want de inzet bij colf was vaak drank, die in de herberg werd gedronken. Het zullen de herbergiers geweest zijn, die samen met de enthousiaste colvers, die hun oude genoegens maar niet konden vergeten, iets nieuws hebben ontwikkeld uit het oude colf. In zijn 'Zinnebeelden' van omstreeks 1725 dicht Roeland van Leuve (XXIII – Op een Kolfbaan):

'De Kloot, door eene hand geslagen,
Zal rollen door de maliebaan;
Wanneer hij komt regt uit te gaan,
En tot de Klospaal zomtijds draagen.
Maar stuit hij eensjes bij geval,
Wie weet waarheen hij keeren zal'.

Voor het nieuwe 'midget'-spel ontwierp men een korte maliebaan met twee palen, maar zonder poortje. De

Gezicht op de noordzijde van Haarlem met de Kruispoort en de St. Janspoort in 1675. De colfspelers spelen hier op het ondergelopen en bevroren 'Colfvelt' dat 5 jaar later in het kader van de uitleg van de stad zou verdwijnen. Claes Molenaer (± 1630-1676), doek 75×112 cm (Galerij Rob Kattenburg, Aerdenhout).

banen varieerden in lengte van 24 tot 39 meter en konden een plaats vinden naast een herberg. Bij slecht weer kon men zich vlot in de herberg terugtrekken. Dat was trouwens ook de bedoeling. Eerst speelde men op die nieuwe kolfbanen nog met de oude stokken en de kleine balletjes die voor het verre colfspel waren ontworpen, maar gaandeweg werden de ballen groter en de stokken zwaarder, beide meer aangepast aan het nieuwe spel. Dit nieuwe kolfspeel werd in korte tijd enorm populair. De banen werden aan alle kanten uit de grond gestampt. In de eerste druk van de 'Verhandeling over het Kolven' van de anonieme schrijver 'Concorde nous guide' van 1769 staat een opsomming van niet minder dan 165 kolfbanen in en om Amsterdam. De tweede druk van dit boekje uit 1792 noemt er in Holland en Utrecht 350, waarvan 149 overdekte. Daarbuiten, in de oude colfgebieden Friesland en Zeeland, waren er ook nog vele. In en om Haarlem vinden wij ze op de volgende plaatsen:

- '2 op de Raaks, de Keizerskroon
- 2 op de Raaks, daar over, Het Zwarte Laken
- 1 in de Zijlstraat, de Ojevaar
- 2 buiten de Groote Houtpoort, Het Wapen van Amsterdam
- 1 buiten de Groote Houtpoort, De Bok
- 2 buiten de Groote Houtpoort, Het Verbrande Huis

1 in het Geldelooze Pad, het Congres van Flora, een overdekte

1 aan het Blaauwe Bruggetje'.

Al met al dus 12 waarvan één overdekte. Dat was in vergelijking met andere steden niet eens zo veel. De omstreken van Haarlem worden in het boekje niet vermeld. Vast staat dat er een kolfbaan te Zandvoort was. De herbergiers stimuleerden het gebruik van de kolfbanen door het uitloven van prijzen, zoals zilveren ballen waarvan er nog een aantal in het Fries Museum te Leeuwarden wordt bewaard. Uithangborden die de plaats innamen van de huidige aanplakbiljetten, lokten de mensen aan. De herbergier van 'In den Witten Hond en den Zwarten' te Rotterdam maakte er het volgende van:

'Liefhebbers hier hangt kolf en bal,
Hagendeveld (= alleman) van Rotterdammers al;
Die kolven wil komt hier ter stee,
Brengt ducats en ballen mee'.

Dat ook de omzetvergroting werd bereikt, blijkt in 1762 uit een ordonnantie te Delft, waarbij de magistraat bepaalde dat exploitanten van kolfbanen in het bezit dienden te zijn van een 'Acte groot tappen'! Soms moet het ook wat te ver gegaan zijn, want op de wand van een Haagse kolfbaan stond de volgende ontboezeming:

'Men speelt hier kolf goedkoop,
Men zweet hier uit plezier
Daar 't balleteren doet
De beurs en 't ligchaam zweten
Ik ben zoo gek niet meer
Noch koop geen zweet zo dier,
Maar min, in matigheid,
Wijn, Trijn en lekker eten'.

Zo heeft de 18e-eeuwer met ijver kolf gespeeld. In de 19e eeuw liep het enthousiasme snel terug en toen G.C. van Balen Blanken, arts te Spanbroek, op 13 mei 1885 te Haarlem de laatste kolfbanen in Nederland in de Nederlandsche Kolf Bond bijeenbracht waren het er nog negen, alle in de noordelijke helft van Noord-Holland. De Haarlemse waren verdwenen. Thans heeft diezelfde bond, die kort voor zijn eeuwfeest staat, weer 21 leden en is er sprake van een zekere opleving. Alle gebruikte kolfbanen zijn binnenshuis.

In de 18e eeuw hebben de Schotten het oude colf dat bij hen als 'goff' bekend stond gemoderniseerd. Het was daar toen ook al vrijwel uitgestorven (zo populair als in

Gezicht op het Spaarne bij de Grote Sluis in Spaarndam in 1668. Op de achtergrond de molen op de hoek van de Mooie Nel (er staat ook vandaag nog een molen op die plaats) en de Grote Kerk. De twee spelers rechts zijn Schotten in hun nationale kostuum, vermoedelijk huursoldaten die in Haarlem gelegerd waren. Achter de linkse speler ziet men het doel, een paaltje waar een 'ballemerker' bij staat. Adriaen van de Velde, paneel 30,3×36,4 cm (National Gallery, Londen, 869).

ons land was het trouwens nooit geweest). Dank zij een zeer klein aantal sociëteiten is dit moderne golf in leven gehouden tot 1840. Op dat moment werd de oude leren bal met veren of haren vulling vervangen door een gutta-percha bal die goedkoper was en weerbestendig. Van dat moment af is de niet te stuiten ontwikkeling van het moderne golf begonnen. In 1890 maakte deze moderne vorm van het oude spel zijn terugkeer in Nederland in Den Haag en het duurde niet lang of op 19 december 1910 werd in Hotel 'De Kroon' te Haarlem door een aantal Kennemers en Haarlemmers de Kennemer Golf Club opgericht, die in 1911 bij het huis te Velsen in Santpoort een 9-holes baan in gebruik nam. In 1928 verhuisde de inmiddels gegroeide club naar zijn ruime terrein in Zandvoort.

In 1976 werd in het recreatiegebied Spaarnwoude een grote openbare golfbaan geopend die in korte tijd meer liefhebbers te verwerken kreeg dan ze eigenlijk aan kon. Zo liggen er thans twee van Nederlands grootste golfbanen op een steenworp afstand van de plaats waar in Bentveld reeds 500 jaar geleden de colvers aan de gang waren en de plaats bij Spaarndam waar 300 jaar geleden de Haarlemse colfers een paaltje op het ijs hadden staan.

Als er ooit sprake is van 'l'histoire se répète . . . !'

Er zijn momenteel in en rondom Haarlem weer 2500 golfers in de weer en het zullen er nog wel meer worden.

Haarlem Jaarboek 1983

HAARLEM
SCHUYT & CO C.V.
1984

